

Sygn. akt III AUa 1701/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 lutego 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Grażyna Czyżak
Sędziowie:	SA Daria Stanek (spr.) SA Aleksandra Urban
Protokolant:	sekr. sądowy Anita Musijowska

po rozpoznaniu w dniu 23 lutego 2017 r. w Gdańsku

sprawy G. T.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o prawo do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej E. T.

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku VII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 16 sierpnia 2016 r., sygn. akt VII U 370/16

zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że przyznaje G. T. prawo do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej E. T. w kwocie 629,10 (sześćset dwadzieścia dziewięć 10/100) złotych, oddalając odwołanie w pozostałej części.

SSA Daria Stanek SSA Grażyna Czyżak SSA Aleksandra Urban

Sygn. akt III AUa 1701/16

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 30 grudnia 2015 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił ubezpieczonej G. T. prawa do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej E. T..

W uzasadnieniu decyzji wskazano, że w razie śmierci osoby, która złożyła wniosek o świadczenie określone ustawą, świadczenie należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku – małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku – innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na utrzymaniu których pozostawała ta osoba.

Odwołanie od powyższej decyzji wywiodła ubezpieczona wskazując, że świadczenie o które wnioskuje zostanie przez nią przeznaczone na pokrycie kosztów, jakie poniosła z własnych środków na opłacenie rachunków Zakładu – (...) w G. oraz Zakładu (...) w G.. Jak podkreśliła ubezpieczona koszty pobytu w ww. placówce za miesiąc październik oraz koszty pochówku przekroczyły kwotę zasiłku pogrzebowego.

W odpowiedzi na odwołanie pozwany wniósł o jego oddalenie podtrzymując argumentację zaprezentowaną w treści zaskarżonej decyzji.

Jednocześnie pozwany podkreślił, że z uwagi na fakt, iż E. T. przebywała w ośrodku opiekuńczo – leczniczym, nie sposób uznać, że pozostawała na utrzymaniu szwagierki.

Sąd Okręgowy w Gdańsku VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 16 sierpnia 2016 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał G. T. prawo do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej E. T., sygn. akt VII U 370/15.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny.

Ubezpieczona G. T., urodzona w dniu (...), w dniu 29 października 2015 r. złożyła w organie rentowym wniosek o wypłatę niezrealizowanych świadczeń (renty rodzinnej) po zmarłej w dniu 19 października 2015 r. szwagierce E. T..

Decyzją pozwanego z dnia 14 listopada 2002 r. E. T. nabyła prawo do renty rodzinnej po zmarłym ojcu od dnia 02 października 2002 r. na stałe.

Wysokość renty rodzinnej należnej E. T. wynosiła 1400 zł.

Postanowieniem z dnia 10 stycznia 2013 r. o sygn. akt IV RNs 561/12 Sąd Rejonowy Gdańsk Północ w Gdańsku ustanowił opiekę dla całkowicie ubezwłasnowolnionej E. T. (pkt I), powierzając obowiązki opiekuna ubezpieczonej G. T. (pkt II).

W okresie od 1992 r. do 2011 r. E. T. mieszkała w domu ubezpieczonej G. T. oraz jej męża.

W późniejszym okresie E. T. wymagała całodobowej opieki w związku z paraliżem, jakiego doznała po przebytym wylewie.

W 2011 r. ciężko zachorował mąż ubezpieczonej, w związku z powyższym wnioskodawczyni nie była w stanie samodzielnie opiekować się dwójką chorych ludzi. Ubezpieczona umieściła szwagierkę w zakładzie (...).

Koszt utrzymania w ww. placówce wynosił 1250 zł, z czego 200 zł wnioskodawczyni wpłacała co miesiąc tytułem darowizny na rzecz oddziału, był to warunek przyjęcia chorej do placówki opiekuńczej.

Po umieszczeniu E. T. w domu opieki wnioskodawczyni w dalszym ciągu ponosiła dodatkowe koszty związane z jej utrzymaniem. Odwołująca się dostarczała ubezpieczonej kosmetyki, dowoziła fryzjera, albowiem placówka nie zapewniała takich świadczeń. Ponadto wnioskodawczyni przywoziła szwagierce ręczniki oraz nocne koszule, albowiem w zakład dostarczał pensjonariuszom wyłącznie rzeczy używane.

Ubezpieczona dostarczała krewnej także odżywkę, gdy ta była chora, których koszt wynosił ok. 50 zł oraz domowe jedzenie, słodycze oraz soki.

Wnioskodawczyni odwiedzała szwagierkę raz w tygodniu, za każdym razem przywożąc jej potrzebne rzeczy.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie wypłacił renty rodzinnej należnej E. T. za miesiąc październik. W związku z powyższym koszty pobytu w Zakładzie (...) za okres od 01 października 2015 r. do 19 października 2015 r., które wyniosły 1.027,89 zł, pokryła E. T..

Wnioskodawczyni opłaciła nadto opłatę przedłużenia ważności grobu do 20 lat wraz z opłatą eksploatacyjną wnoszoną przy pogrzebie w wysokości 1.846,38 zł. jak również pokryła koszty pogrzebu wynoszące 4.420,38 zł

W dniu 26 października 2015 r. ubezpieczona zgłosiła w Banku (...) śmierć E. T..

Na rachunku zmarłej znajdują się środki w wysokości 1.457,05 zł

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie dokumentacji zgromadzonej w aktach sprawy oraz w aktach ubezpieczeniowych pozwanego organu emerytalnego, których prawdziwość i rzetelność nie była przez żadną ze stron kwestionowana. Sąd również nie znalazł podstaw do podważenia jej wiarygodności z urzędu. Podstawę ustaleń stanu faktycznego stanowiły także zeznania ubezpieczonej, które jako spójne, spontaniczne oraz wyczerpujące zostały uznane za wiarygodne w całości. Sąd podkreślił, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy wzajemnie się uzupełniając stworzył spójną całość.

Przechodząc do rozważań merytorycznych Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z treścią art. 136 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. 2016, 887 j.t.) dalej: ustawa, w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku - małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku - innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba.

Jak stanowi art. 136 ust. 2 ustawy osoby wymienione w ust. 1 mają prawo do udziału w dalszym prowadzeniu postępowania o świadczenia, nieukończonego wskutek śmierci osoby, która o te świadczenia wystąpiła.

Zgodnie z ustępem 3 cytowanego artykułu rozszczenia o wypłatę świadczeń, o których mowa w ust. 1, wygasają po upływie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania.

Zgodnie z treścią art. 67 ust. 1 ustawy do renty rodzinnej uprawnieni są następujący członkowie rodziny spełniający warunki określone w art. 68-71:

- 1) dzieci własne, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione;
- 2) przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletniości wnuki, rodzeństwo i inne dzieci, z wyłączeniem dzieci przyjętych na wychowanie i utrzymanie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka;
- 3) małżonek (wdowa i wdowiec);
- 4) rodzice.

Nie budziło wątpliwości Sądu Okręgowego, że ubezpieczona znajduje się w kręgu osób uprawnionych do dochodzenia świadczenia rentowego należnego zmarłej E. T., albowiem wnioskodawczyni jako szwagierka zmarłej niewątpliwie była członkiem jej rodziny i do czasu kiedy stan zdrowia uniemożliwił dalsze osobiste sprawowanie opieki prowadziła wspólne gospodarstwo domowe.

Przedmiot sporu w niniejszej sprawie ogniskował się wokół ustalenia, czy zmarła E. T. pozostawała na utrzymaniu ubezpieczonej G. T.. Pozostałe przesłanki warunkujące nabycie przedmiotowego świadczenia nie stanowiły przedmiotu sporu pomiędzy stronami.

W ocenie Sądu I instancji zaferowany przez wnioskodawczynię materiał dowodowy dostarczył uzasadnionych podstaw do uznania, że w okresie przed śmiercią E. T. w rzeczywistości pozostawała na utrzymaniu ubezpieczonej. Orzekając w tym zakresie Sąd I instancji miał na uwadze fakt, że mimo iż E. T. w ostatnich latach swojego życia przebywała w ośrodku leczniczym, to odwołująca się niewątpliwie ponosiła koszty związane z jej utrzymaniem.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że odwołująca zaspokajała podstawowe potrzeby życiowe krewnej, odwiedzając szwagierkę i każdorazowo przynosiła jej jedzenie oraz specjalne odżywki przeznaczone dla osób chorych, których koszt sięgał około 50 złotych. Wnioskodawczyni dostarczała krewnej także kosmetyki oraz zapewniała usługi fryzjerskie, albowiem tego typu produkty oraz usługi nie były oferowane przez placówkę, w której przebywała E. T.. Skarżąca przynosiła krewnej także czyste ubrania oraz ręczniki. Istotne znaczenia dla wydanego w sprawie rozstrzygnięcia odegrał również,

jak stwierdził Sąd I instancji, fakt, że to właśnie ubezpieczona pokryła koszt pobytu szwagierki w ośrodku leczniczym w ostatnim miesiącu jej życia – tj. w okresie od 01 października 2015 r. do 19 października 2015 r. Sąd uznał zatem, że wnioskodawczyni de facto dostarczała powinowatej środków utrzymania, a nie udzielała jej wyłącznie doraźnej pomocy.

Z uwagi na powyższe Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawczyni spełnia wszystkie przesłanki niezbędne do przyznania jej prawa do dochodzonego świadczenia i dlatego Sąd Okręgowy na mocy art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. w związku z cytowanymi wyżej przepisami zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego, przyznając ubezpieczonej prawo do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej E. T..

Apelację od wyroku wywiódł pozwany organ rentowy, zarzucając naruszenie art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez przyjęcie, iż Pani G. T. spełniała warunki

do przyznania prawa do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej w dniu 19.10.2015 r. szwagierce E. T..

Wskazując na powyższe, pozwany organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia przez Sąd I instancji.

W uzasadnieniu apelacji podniesiono, iż brak jest podstaw do twierdzenia, iż zmarła E. T. była na utrzymaniu ubezpieczonej. Zmarła miała przyznane prawo do renty rodzinnej w wysokości 1468,42 zł netto za 10/2015 r. Ponadto od 23.02.2011 r. przebywała w zakładzie opiekuńczo-leczniczym.

Zdaniem organu rentowego wszystkie czynności podejmowane przez ubezpieczoną należy kwalifikować co najwyżej jako pomoc finansową szwagierce. Świadczenie pomocy zaś, a nawet opieki, nie wchodzi, zdaniem organu rentowego, w zakres pojęcia „pozostawania na utrzymaniu”.

Pozwany wskazał, że świadczenie zmarłej było wypłacane ubezpieczonej. Z akt rentowych wynika także, iż wniosek o zasiłek pogrzebowy złożony został przez firmę pogrzebową (...) w G..

Ponadto, mając na uwadze treść przepisu art. 67 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ubezpieczona nie mieści się – zdaniem pozwanego - w kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego skutkuje zmianą zaskarżonego wyroku w części

i przyznaniem G. T. prawa do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej E. T. w kwocie 629,10 zł oraz oddaleniem odwołania w pozostałym zakresie.

Wstępnie wskazać należy, że w ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy przeprowadził stosowne postępowanie dowodowe i nie popełnił uchybień w zakresie ustalonych faktów. Niemniej jednak Sąd odwoławczy nie podziela ich kwalifikacji prawnej, dokonanej przez Sąd I instancji, która dokonana została z naruszeniem właściwych norm prawa materialnego.

Przypomnieć można, że zgodnie z art. 136 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 887 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna) w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku - małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku - innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba.

Przytoczony przepis reguluje sytuację prawną osób bliskich zainteresowanego, który zmarł. Zaznaczyć przy tym należy, iż norma ta nie tylko kreuje krąg podmiotów predysponowanych do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłym emerycie lub renciście, ale określa także kolejność nabywania uprawnień z tego tytułu przez wskazane w przytoczonym przepisie osoby. W pierwszej kolejności realizacja przysługującej zmarłemu świadczeniobiorcy należności następuje do rąk małżonka i dzieci, z którymi prowadził wspólne gospodarstwo domowe, w drugiej kolejności na rzecz małżonka i dzieci, z którymi nie prowadził on owego gospodarstwa, a w dalszej kolejności innym członkom rodziny bądź uprawnionym do renty rodzinnej, bądź na których utrzymaniu pozostawał emeryt lub rencista przed śmiercią. Osoba zaliczona przez ustawodawcę do drugiej lub trzeciej kategorii uprawnionych do wypłaty niezrealizowanego świadczenia może skutecznie ubiegać się o należności z tego tytułu tylko wtedy, gdy brak podmiotów uprawnionych w pierwszej kolejności do otrzymania świadczenia przysługującego zmarłemu (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 22 października 2013 r. sygn. akt III AUa 274/13, LEX nr 1391868).

W niniejszej sprawie poza sporem było, że wnioskodawczyni nie należała do kręgu najbliższych członków rodziny, których prawo do uzyskania niezrealizowanego świadczenia ma charakter wyprzedzający wobec prawa członka rodziny, który wywodzi je wyłącznie z przesłanki „pozostawania na utrzymaniu”. Badaniu i ocenie podlegała zatem wyłącznie ta przesłanka.

Należy wskazać, iż przepisy ustawy emerytalnej nie zawierają definicji pojęcia „pozostawania na utrzymywaniu” użytego w jej art. 136 ust. 1 jako kryterium przyznania niezrealizowanego przez uprawnionego ubezpieczonego świadczenia członkowi rodziny, który nie jest ani małżonkiem lub dzieckiem zmarłego, nie spełnia warunków do przyznania po nim renty rodzinnej i że pojęcie to nie jest tożsame z pojęciem „przyczyniania się do utrzymania”. Rozróżnia się pojęcie przyczyniania się do utrzymania i pozostawania na utrzymaniu. I tak, w art. 71 pkt 1 ustawy, a dotyczącym ustalania prawa do renty rodzinnej dla rodziców, wystarczającym kryterium więzi ekonomicznej wskazuje się przyczynienie się zmarłego do ich utrzymania. Z kolei przepis art. 136 ust. 1 tej ustawy - regulujący kwestie uprawnień do niezrealizowanego świadczenia dla osób nie zaliczających się do I bądź II kategorii uprawnionych - wymaga, by zmarły pozostawał na utrzymaniu tych osób. Zarówno wykładnia literalna, jak i systemowa przytoczonego wyżej przepisu prawa wskazuje, że użyte w nim określenie „pozostawanie na utrzymaniu” nie jest równoznaczne i nie może być traktowane zamiennie z pojęciem „przyczyniania się do utrzymania” (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 17 stycznia 1997 r. w sprawie III AUa 166/96).

Tym bardziej nie wchodzi w zakres terminu „pozostawanie na utrzymaniu” świadczenie pomocy doraźnej. Pojęcia „pozostawanie na utrzymaniu” ma ściśle materialne znaczenie, a jego miarą jest zapewnienie środków pieniężnych

koniecznych do zaspokojenia „usprawiedliwionych potrzeb” osoby będącej na utrzymaniu, przy czym świadczenie zwyczajowo przyjętej pomocy – nawet okresowe dostarczanie środków czystości itp. - nie wyczerpuje tego pojęcia (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 20 kwietnia 2016 r., III AUa 1412/15, LEX nr 2044361; wyrok Sadu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 22 marca 2011 r., III AUa 2026/10, OSA 2012/6/48-53). Za osoby pozostające na utrzymaniu innych członków rodziny w rozumieniu art. 136 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS uważa się osoby, które bądź nie posiadają własnych świadczeń emerytalno – rentowych (gdyż dopiero wystąpiły z wnioskiem o nie), bądź też pobierają wprawdzie takie świadczenia, ale w najniższej wysokości przewidzianej ustawą, a koszt zaspokajania ich usprawiedliwionych potrzeb jest znaczenie wyższy (por. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 14 stycznia 2014 r., III AUa 1171/13, LEX nr 2000454).

Mając na uwadze wyżej omówione jednolite orzecznictwo wskazać należy, że w ocenie Sądu Apelacyjnego w realiach rozpoznawanej sprawy zwyczajowo świadczona E. T. przez G. T. pomoc, polegająca na dostarczaniu kosmetyków, bielizny nocnej, odżywek czy też jedzenia podczas odwiedzin w zakładzie opiekuńczo – leczniczym, w żadnym razie nie oznacza, że E. T. pozostawała na utrzymaniu G. T.. Przypomnieć trzeba, że E. T. przysługiwała renta rodzinna po zmarłym ojcu, z którego to świadczenia pokrywany był koszt jej pobytu w Zakładzie (...)

(...). Skoro zatem przysługiwało jej własne świadczenie rentowe i ze świadczenia tego zaspakajane były, poprzez opłacanie pobytu w zakładzie opiekuńczo – leczniczym, jej usprawiedliwione potrzeby, nie ma podstaw do uznania jakoby E. T. pozostawała na utrzymaniu G. T..

Powyższe odnosi się także do kosztów pogrzebu E. T., które zostały częściowo pokryte z zasiłku pogrzebowego wypłaconego przez organ rentowy na wniosek zakładu pogrzebowego. Koszty przekraczające kwotę zasiłku, z omówionych wyżej względów, nie mogą zostać zrekompensowane w trybie art. 136 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Nie przecząc, że pomoc ubezpieczonej okazywana szwagierce zasługuje na aprobatę, Sąd Apelacyjny podkreśla, że podstawę przyznania świadczeń z ubezpieczenia społecznego mogą stanowić tylko przepisy prawa, a nie zasady współżycia społecznego ze względu na to, że prawo ubezpieczeń społecznych ma charakter publicznoprawny, co wyklucza posiłkowanie się klauzulami generalnymi – jak np. klauzulą zasad współżycia społecznego – występującymi w prawie cywilnym (por. wyrok SN z dnia 27 stycznia 2016 r., III UK 76/15, LEX nr 2000389). W niniejszej sprawie oznacza to, że art. 136 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie może stanowić podstawy do zrekompensowania ubezpieczonej kosztów świadczonej szwagierce zwyczajowej pomocy.

Zasadne jest natomiast przyznanie G. T. prawa do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej E. T. w kwocie 629,10 zł, które G. T. uiszcza tytułem kosztów pobytu E. T. w zakładzie opiekuńczo – leczniczym za okres od 1 października 2015 r. do 19 października 2015 r. (k. 5, 6 a.s.). Skoro kwota ta nie została pokryta z renty rodzinnej przysługującej E. T., to w tym zakresie świadczenie G. T. należy uznać za zaspokajające usprawiedliwione potrzeby szwagierki.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny, działając na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że przyznał G. T. prawo do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej E. T. w kwocie 629,10 zł, oddalając odwołanie w pozostałej części, jak w sentencji wyroku.

SSA Grażyna Czyżak SSA Daria Stanek SSA Aleksandra Urban